

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

MORDENİZ - TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru no:49160/99)

NİHAİ KARARIN ÖZET ÇEVİRİSİ

STRAZBURG

10 OCAK 2006

İşbu karar AİHS'nin 44§2. maddesinde belirtilen koşullar çerçevesinde kesinleşecek olup bazı şekli düzeltmelere tabi olabilir.

Türkiye Cumhuriyeti aleyhine açılan 49160/99 başvuru no'lu davanın nedeni, Türk vatandaşı Mehmet Emin Mordeniz'in (Başvuran) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) 23 Nisan 1999 tarihinde, Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Sözleşmesi'nin (AİHS) 34. maddesi uyarınca yapmış olduğu başvurudur. Başvuran, Diyarbakır Barosu avukatlarından M. Kılavuz tarafından temsil edilmektedir.

OLAYLAR

1966 doğumlu başvuran Mehmet Emin Mordeniz Diyarbakır'da ikamet etmektedir. başvuran 3 Aralık 1996 tarihinde ölü bulunan Fahriye ve Mahmut Mordeniz'in oğludur.

A. Olayların Meydana Geliş Şekli

Başvuranın kardeşleri F.M. ve A.M., 1993 yılında PKK saflarına katılmıştır. Yaklaşık iki ay sonra sivil polisler ve özel timciler başvuranın evine baskın düzenlemişlerdir.

Başvuranın annesi Fahriye Mordeniz (Fa.M.), 1995'te Yunanistan'dan gelen oğullarından birini ziyaret etmek üzere İstanbul'a gitmiştir. Polis, başvuranın annesini ve kardeşini gözaltına almıştır. Kesin olarak belirtilmeyen bir tarihte Lice'de bulunan başvuranın kızkardeşi de gözaltına alınmış ve dört gün sonra serbest bırakılmıştır.

Başvuran, bu olaylardan bir kaç ay sonra Diyarbakır'da kırksekiz saat boyunca gözaltında tutulmuştur. Polisler, başvurandan kardeşlerinin nerede saklanmış olabileceklerini söylemesini istemişler ve başvuranı ve ailesini PKK'ya yardım ve yataklık yapmakla suçlamışlardır.

Başvuranın anlattıklarına göre, silah ve telsizleri olan sivil polisler, 28 Kasım 1996 tarihinde, saat 9'a doğru başvuranın babası Mahmut Mordeniz'i (M.M.) tutuklamış ardından başvuranın amcasına Ş. M.'ye ve S.K. adında bir köylüye, başvuranın babasını ifadesini almak üzere polis karakoluna götürdüklerini söylemişlerdir. Babasının tutuklanması sırasında orada bulunan başvuranın kardeşi A.M. ailesine haber vermiştir. Yaklaşık on dakika sonra polisler başvuranın babası ile beraber başvuranın annesini almaya gelmişlerdir.

B. Başvuranın Anne ve Babasının Tutuklanmasından Sonra Ailenin Yaptığı Müracaatlar

Başvuran, 8, 10, 11, 12, 13, 16, 18, 23 ve 24 Aralık 1996 tarihlerinde Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi (DGM) Cumhuriyet Başsavcısı'na anne babasının akıbeti konusunda bilgilendirilmek için başvuruda bulunmuştur. Başvuran, başvurusunda anne babasının 28 Kasım 1996 tarihinde gözaltına alındıklarını belirtmiştir.

Başvuran, 25 Aralık 1996 tarihinde Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı'na anne babasının kayboluşundan sorumlu Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü polisleri aleyhinde cezai soruşturmanın başlatılması amacıyla yeniden başvuruda bulunmuştur. Başvurusunda anne ve babasının sivil polisler tarafından 28 Kasım 1996 tarihinde gözaltına alındığını belirtmiş ve tutuklandıkları sırada orada bulunan S.K. ve Ş.M.'nin dinlenilmesini talep etmiştir.

Aynı gün Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcısı, S.K.'nin ifadesini almıştır. S.K. 28 Kasım 1996 tarihinde M.M. ile hayvan pazarında olduğunu ve M.M.'yi polis olduklarını

söyleyen iki kişiyle on dakika boyunca konuşurken gördüğünü belirtmiştir. Ardından M.M. polis karakoluna götürülmüştür.

Ş.M. aynı gün alınan ifadesinde olay günü hayvan pazarında olduğunu ve telsizleri bulunan iki sivil polisin M.M. ile konuştuğunu ve M.M.'yi götürdüklerini belirtmiştir. Polisler kendisine M.M.'nin polis karakolunda ifade vermesi gerektiğini söylemişlerdir.

Başvuran, 7 Ocak 1997 tarihinde anne ve babasının akıbeti hakkında bilgilendirilmek için DGM Cumhuriyet Başsavcısı'na yeniden başvuruda bulunmuştur.

Başvuran, 25 Ocak 1997 tarihinde anne ve babasının kayboluşu hakkında soruşturmanın başlatılması için Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları Komisyonu'na dilekçe vermiştir.

C. Başvuranın Anne ve Babasının Ölümüne İlişkin Muhakeme

Jandarma ve Cizre (Şırnak) Cumhuriyet Başsavcısı tarafından 3 Aralık 1996 tarihinde düzenlenen olay yeri keşif-ölü muayene ve otopsi zaptında, Cizre-Silopi yolu kenarında Bozalan (Cizre) köyüne yakın Keruh'ta yıkık bir duvarın arkasında karın üstü yatan biri kadın iki kişinin cesedinin bulunduğu yer verilmiştir. Cesetler, elleri bir kumaş parçasıyla bağlı ve ağızları yapıştırıcı bantla kapalı bir durumda bulunmuştur. Olay yerinde iki boş fişek kovani bulunmuştur. Ek olarak olay yerinin özet krokisi çıkartılmış ve cesetlerin fotoğrafları çekilmiştir.

Cesetler, 3 Aralık 1996 tarihinde Cizre Devlet Hastanesi morguna nakledilmiştir.

Cesetlerin aynı gün yapılan harici muayenesinde bu iki kişinin kurşun yarısından kaynaklanan beyin hasarından dolayı öldükleri ve ölüm sebebi açık olduğundan klasik otopsi yapılmadığı ortaya çıkmıştır.

İki çoban, 3 Aralık 1996 tarihinde verdikleri ifadelerinde 3 Aralık günü saat 15:30 sularında Cizre-Silopi yoluna yakın otlığa koyunlarını götürürken yol kenarında biri kadın iki ceset bulduklarını belirtmişlerdir. Daha sonra çobanlar olayı jandarmaya bildirmişlerdir.

4 Aralık 1996 tarihinde Cizre Savcılığı Cizre Jandarması'ndan Silopi yolunda bulunan biri kadın iki kişinin cesetlerine ait soruşturma dosyasını acil olarak kendisine yollamasını istemiştir.

Aynı gün Savcılık Cizre Belediyesi'nden, bir kadın ve bir erkek cesedinin bulunduğu ve yakınlarının savcılığa müracaat etmeleri gerektiği yönünde halka hoparlörden anons yapmasını istemiştir.

Cizre Valisi, 6 Aralık 1996 tarihinde afiş yoluyla bir kadın ve bir erkek cesedinin bulunduğu yönünde halka bilgi vermiştir.

Diyarbakır Savcılığı Cizre Belediyesi'nden, 9 Aralık 1996 tarihinde 3 Aralık 1996 tarihinde bulunan cesetleri belediye mezarlığına, mezarlarının bulunabilecek şekilde defnedilmesini istemiştir.

İki polis ve bir belediye görevlisi tarafından imzalanan 10 Aralık 1996 tarihli tutanakta cesetlerin Cizre Asri mezarlığına gömüldüğü belirtilmiştir.

Savcı, 19 Aralık 1996 tarihinde Cizre Emniyet Müdürlüğü'ne ve Jandarması'na bu iki kişinin cinayet faillerini aramalarını, olayların PKK veya başka bir terör örgütü tarafından gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini ve cesetlerin kimliklerinin tespit edilmesiyle beraber yakınlarının da bulunmasını istemiştir.

Aynı gün Savcılık Şırnak, Silopi, İdil, Beytüşşebap ve Uludere Savcılıkları'ndan söz konusu cinayet failleri hakkında bilgi vermelerini, ölen kişilerin kayboluşu hakkında kayıtların bulunup bulunmadığını bildirmelerini, bu kişilerin yasadışı bir örgüt tarafından öldürülüp öldürülmediğini ve yakınlarının bu kişilerin akıbeti hakkında endişelenip endişelenmediğinin belirlenmesini istemiştir.

Cizre Emniyet Müdürlüğü tarafından düzenlenen 23 Aralık 1996 tarihli tutanakta olay yerinde iki kurşuna rastlanıldığı ve iki kişinin parmak izinin alındığı ve cesetlerinin fotoğraflarının çekildiği belirtilmiştir. Kurşunlar incelenmek üzere parmak izleri Polis Laboratuvarına gönderilmiştir.

Ölen iki kişinin el svaplarının incelenmesinin ardından düzenlenen 25 Aralık 1996 tarihli bilirkişi raporunda barut izine rastlanılmadığı belirtilmiştir.

Savcılık, 26 Aralık 1996 tarihinde Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü ve Jandarması'ndan Fa.M. ve M.M.'nin 28 Kasım 1996 tarihinde gözaltına alınıp alınmadığının kontrol edilmesini istemiştir.

Cizre Emniyet Müdürlüğü 27 Aralık 1996 tarihinde Savcılığa, Fa.M. ve M.M.'nin ölümü hakkındaki soruşturmanın hala devam etmekte olduğuna dair bilgi vermiştir.

Diyarbakır Jandarması, 2 Ocak 1997 tarihinde Diyarbakır Savcılığı'na Fa.M. ve M.M.'nin Jandarma'da gözaltına alınmadığı yönünde bilgi vermiştir.

Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü, 7 Ocak 1997 tarihinde Savcılığa Fa.M. ve M.M.'nin Emniyet Müdürlüğü'nde gözaltına alınmadığını ancak Fa.M. 6-7 Haziran 1996 tarihlerinde İstanbul Emniyeti tarafından gözaltına alındığı yönünde bilgi vermiştir.

Diyarbakır Savcılığı, 19 Şubat 1997 tarihinde Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü'nden başvuranın Şehitlik Mahallesi'ndeki (Diyarbakır) adresini bildirerek başvuranın savcılığa getirmesini talep etmiştir.

Aynı gün Savcılık Şırnak, Silopi, İdil, Beytüşşebap ve Uludere Savcılıkları'ndan Cizre-Silopi yolunda bulunan bir kadın ve bir erkek cesedi hakkında bilgi vermelerini, ölen kişilerin yasadışı bir örgüt tarafından öldürülüp öldürülmediğini ve bu kişiler hakkında herhangi birisinin ortaya çıkıp çıkmadığını belirlemelerini istemiştir.

Başvuranın kiraladığı evin sahibi, 3 Mart 1997 tarihinde karakolda dinlenmiştir. Ev sahibi başvuranın Şehitlik mahallesi'ndeki dairesinde altı ay oturduğunu ve iki ay önce daireden çıktığını ve yeni adresini bilmediğini belirtmiştir.

Diyarbakır Savcılığı, 31 Mart ve 30 Mayıs 1997 tarihlerinde Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü'nden Şehitlik mahallesinde oturan başvuranın savcılığa getirilmesini talep etmiştir.

Emniyet Müdürlüğü, 8 Nisan 1997 tarihinde başvuranın savcılık tarafından belirtilen adreste artık oturmadığını bildirmiştir.

Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü, 17 Haziran 1997 tarihinde Şehitlik muhtarının elinde bulunan bilgilere göre başvuranın mahalle sakini olarak kaydının bulunmadığını belirtmiştir.

Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü, 21 Temmuz 1997 tarihinde Fa.M.'nin İstanbul'da 6 Haziran 1996 tarihinde gözaltına alındığı ve ertesi gün serbest bırakıldığı yönünde savcılığa bilgi vermiştir: Fa.M. ve M.M.'nin PKK lehine faaliyetlerde bulunan kişiler olarak bilindiğine, PKK üyelerinin verdiği bilgilere göre arandıklarına ve dava konusu olaylar sırasında gözaltında bulunmadıklarına yer verilmiştir.

İdil Savcılığı, 8 Eylül 1997 tarihinde İçişleri Bakanlığı'na bağlı Kayıp Bürosu Genel Müdürlüğü'nden kayıp kişiler hakkında yapılan arama taleplerini, kimliklerini, adreslerini, fiziksel özellikleriyle beraber fotoğraflarını temin etmeleri yönünde talepte bulunmuştur.

Diyarbakır Savcılığı, 28 Ekim 1997 tarihinde Emniyet Müdürlüğü'nden Fa.M. ve M.M.'nin kayboluşuna ilişkin yürütülen soruşturmaya olayların zamanaşımına uğrayacağı tarihe kadar, yani 28 Kasım 2011 tarihine kadar sürdürülmesini istemiştir.

İdil Cumhuriyet Başsavcısı, 17 Şubat 1998 tarihinde savcılıktan soruşturma dosyasının bir fotokopisini ve olay yerinde bulunan fişek kovanlarını temin etmesini istedikten sonra bu kurşunların ve fişek kovanlarıyla beraber 3 Aralık 1996 tarihinde İdil-Midyat yolunda bir diğer cesedin bulunduğu yerde bulunan fişek kovanlarının balistik raporunu istemiştir.

3 Mart 1998 tarihinde düzenlenen bölge Kriminal Polis Laboratuvarı balistik raporunda üç kişinin öldürülmesinde kullanılan 9 mm'lik mermilerin aynı silahtan çıktığı belirtilmiştir.

Cumhuriyet Başsavcısı tarafından 4 Mart 1998 tarihinde düzenlenen mühürlenmiş eşyaların listesine ilişkin tutanakta 9 mm'lik fişek kovanının, deforme olmuş aynı kalibre bir diğer fişek kovanının ve mermi parçasının bulunduğu yer almaktadır.

İdil Savcılığı, 5 Mart 1998 tarihinde yukarıda belirtilen bilirkişi raporu gözönünde bulundurularak kendisi tarafından açılan ön soruşturmanın Cizre Savcılığı tarafından açılan soruşturma ile birleştirilmesini talep etmiştir.

5 Mart 1998 tarihinde düzenlenen tutanakta, Diyarbakır İnsan Hakları Derneği'nin yöneticisi ve Genel Sekreter Yardımcısı O.B.'nin, Derneğin 23 Mayıs 1993 tarihinde adli soruşturmanın ardından bütün faaliyetlerini durdurduğunu ve derneğin binasının mühürlendiğini ve bu nedenle 19 Şubat 1998 tarihli İdil Savcılığı'nın talebine cevap veremediğini belirttiği yer almıştır. O.B. istenilen belgeleri ancak derneğin binasının mührünün kaldırılması şartıyla verebileceğini belirtmiş ve ayrıca dernekte bulunan belgelerin birer fotokopisinin Ankara'daki ofislerinde de bulunduğunu açıklamıştır.

Cizre Cumhuriyet Başsavcısı 11 Mart 1998 tarihinde cinayetlere ilişkin ön muhakeme usullerinin birleştirilmesine karar vermiştir. Dosya İdil Cumhuriyet Başsavcısı'na gönderilmiştir.

İdil Savcılığı 18 Mayıs 1998 tarihinde İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nden Fa.M.'nin fotoğraflarını ve 6 Haziran 1996 tarihinde tutuklandığı sürece yakınlarının adreslerini istemiştir.

İdil Savcılığı, 26 Mayıs 1998 tarihinde Fa.M. ve M.M.'ya ait cesetlerin fotoğraflarını muhtarlıkta, belediyede, polis karakollarında ve jandarmada asılması amacıyla Diyarbakır Savcılığı'na göndermiştir.

İdil Savcılığı, 8 Haziran 1998 tarihinde Ankara Emniyet Müdürlüğü'nden Ankara İnsan Hakları Derneği temsilcilerinin mahkemeye çağrılmasını ve Savcılığa, arama taleplerinin, kaybolan kişilerin fotoğraflarının ve bu kişilerin yakınlarının kimliklerinin ve adreslerinin listesinin bir kopyasını göndermesini talep etmiştir. Savcılık, Diyarbakır İnsan Hakları Derneği'nin adli soruşturmanın ardından feshedildiğini bildirmiştir.

İdil Savcılığı, 13 Ağustos 1998 tarihinde Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü'nden cesetlerin teşhis edilmesi için ölen kişilerin yakınlarından birinin adresini ve telefon numarasını istemiştir.

Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü, 14 Ağustos 1998 tarihinde İdil Savcılığı'na Fa.M. ve M.M.'nin gözaltına alınmadığı yönünde bilgi vermiş ve Fa.M.'nin İstanbul Emniyet Müdürlüğü tarafından 6 Haziran 1996 tarihinde gözaltına alındığını belirtmiştir.

İdil Savcılığı, 27 Ağustos 1998 tarihinde 1993 ve 1996 tarihleri arasındaki bir çok adalet dışı infazların gerçekleştiği ve suçların işleniş şekliyle kullanılan silahların cinayet faillerinin aynı kişi olabileceğini düşündüğü gözönünde bulundurulduğunda ön soruşturmaların dosyasını, cinayetlerin tarihi, yeri ve saatlerini, kullanılan silahı, toplanan delillerle (fişek kovanları, parmak izleri) beraber buna yönelik bilirkişi raporlarını ve suçların nitelikleri hakkında bilgi istemiştir. İdil Savcılığı talebini Şırnak, Cizre, Beytüşşebap, Uludere, Şirvan, Derik, Kızıltepe, Nusaybin, Ömerli, Kozluk, Bismil, Çınar, Hani, Kulp ve Lice Savcılıkları'na iletmiştir.

İdil Savcılığı, 31 Ağustos 1998 tarihinde Diyarbakır Savcılığı'ndan Diyarbakır İnsan Hakları Derneği'ne müracaat eden başvuranın yardımıyla cesetlerin teşhis edilmesi amacıyla gerekli adımları atmasını istemiştir. Aynı gün İdil Savcılığı Diyarbakır Savcılığı ve Emniyet Müdürlüğü'ne özellikle başvuran tarafından 10 Aralık 1996 tarihinde yaptığı başvuru gözönünde bulundurarak bulunan cesetlerin teşhisinin onaylanmasını talep etmiştir.

Başvuranın kuzeni ve kardeşi Kasım 1998'de, fotoğraflardan cesetleri teşhis etmeleri amacıyla Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü'ne çağrılmışlardır. Bu kişiler Fa.M. ve M.M.'yi teşhis etmişlerdir.

9 Kasım 1998 tarihli teşhis tutanağında, avukatıyla beraber Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü'ne gelen başvuranın, anne babasını fotoğraflardan teşhis ettiği yer almıştır. Tutanakta ayrıca savcılığın emri üzerine cesetlerin 12 Ekim 1996 tarihinde saat 11:30'da adli mezarlığa defnedildiği belirtilmiştir.

Başvuran, 9 Kasım 1998 tarihinde Savcılık tarafından dinlenmiştir. Başvuran, 1997 yılına kadar Diyarbakır'da ikamet ettiğini ve daha sonra Bingöl'e yerleştiğini belirtmiştir. Başvuran, telefon tehditleri aldığını ve evine, Diyarbakır'ı terk etmesini ve anne babasının ölümü hakkında yaptığı şikayetten vazgeçmesini isteyen isimsiz mektupların gönderildiğini belirtmiştir. Ardından başvuran, Diyarbakır Barosu'na bağlı iki avukattan O.B. ve M.K., Diyarbakır Savcılığı'na müracaatta bulunmalarını istemiştir. Başvuran anne babasını fotoğraflardan teşhis ettikten sonra 28 Kasım 1996 tarihinde saat 9'a doğru babasının Ş.M. ve S.K. ile hayvan pazarına hayvanlarını satmak üzere geldiğini açıklamıştır: polis kimliklerini gösteren silahlı ve telsizi bulunan üç kişi, babasının yanına gelmiş ve ifadesini almak üzere babasını götürmüşlerdir; bu üç kişi babasıyla beraber evine gelmiş ve polislerden biri annesini aramıştır; kızkardeşi başvurana polislerin Ford marka siyah bir arabayla geldiklerini söylemiş; annesi giderken bu kişilerin kendisini öldüreceklerini söylemiştir; başvuran savcılığa ve DGM'ye başvurmasına rağmen anne babasının gözaltına alınıp alınmadığı onaylanmamıştır. Başvuran bu olaydan altı ay önce kendisinin de gözaltına alındığını ve bazı kişilerin kendisine iki kardeşinin PKK üyesi olduklarını söylediklerini belirtmiştir; bu kişilerin kendisine Diyarbakır'ı terk etmesi veya kendilerine veya PKK'ya katılması için tehdit ettiklerini, eğer bunları yapmazsa kendisini ve ailesini ortadan kaldıracaklarını söylediklerini belirtmişti. Başvuran biri Temmuz 1997'de öldürülen ve diğerinin nerede olduğunu bilmediği iki kardeşinin PKK üyesi olduğunu belirtmiştir. Başvuran anne babasının cinayet faillerine karşı şikayetçi olduğunu bildirerek ifadesine son vermiştir.

Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü, 10 Kasım 1998 tarihli tutanakla başvuranın anne babasını teşhis ettiği yönünde Diyarbakır Savcılığı'na bilgi vermiştir. Savcılıktan İdil Savcılığı'yla irtibat kurması istenmiştir.

10 Kasım 1998 tarihli bilirkişi raporunda, 3 Aralık 1996 tarihinde Cizre-Silopi yolu 16. km'sinde bulunan cesetlerin birinde bulunan on parmak izinin Ankara'da 21 Eylül 1983 tarihinde uyuşturucu kaçakçılığında tutuklanan M.M. adlı bir kişinin parmak izleriyle aynı olduğu belirtilmiştir.

Belediyenin düzenlediği 10 Kasım 1998 tarihli tutanakta, kayıtlara geçmemesinden dolayı ve mezarlıkta bulunan iki yüz elli mezarın sayısı gözönünde bulundurulduğunda başvuranın anne babasına ait mezarların bulunamadığı belirtilmiştir.

Diyarbakır Savcılığı, 16 Kasım 1998 tarihinde başvuranın anne babasının ölümüne ilişkin yaptığı şikayet konusunda *ratione loci* yetkisiz olduğunu bildirmiş ve soruşturma dosyasını İdil Savcılığı'na göndermiştir.

İdil Savcılığı, 8 Ocak 1999 tarihinde Diyarbakır Savcılığı lehine soruşturmadan vazgeçmiştir. Savcılık kararında 4 Aralık 1996 tarihinde İdil-Midyat yolunda bir cesedin bulunduğunu belirtmiştir; bu arada Cizre-Silopi yolunda aynı şekilde öldürülen iki kişi bulunmuştur; bilirkişi raporuna göre bu üç kişi aynı silahtan çıkan kurşunlarla öldürülmüştür. İdil Savcılığı'nın dosyası Cizre Savcılığı'nın dosyasıyla birleştirilmiştir. Yapılan incelemelerin ardından birinci cesedin R.Y.'ye, diğer ikisinin de Fa.M. ve M.M.'ye ait olduğu belirlenmiştir. Bu üç ceset hakkında Diyarbakır Savcılığı'nda yapılan soruşturma hala devam etmektedir. İdil Savcılığı, Aralık 1996 tarihinde Adıyaman-Hilvan ve Şanlıurfa-Adıyaman yolunda cesetleri bulunan başka kişilerin de aynı şekilde kaçırıldığını kaydetmiştir. Savcılığın olaylar hakkında yaptığı incelemenin, ölen kişilerin kaçırıldığını ve telsizleri bulunan ve sahte plakalı araçlar kullanan cinayet faillerinin kendilerini polis olarak tanıttıklarını gösterdiği, kaçırılan kişilerden birinin Emniyet Müdürlüğü binasına kadar götürüldüğü, bu cinayetlerin

Ceza Kanununun “çete” olarak adlandırdığı gruplar tarafından işlendiği ve bu suçun Diyarbakır DGM’nin yetki alanına girdiği sonucuna varmıştır.

Cizre Emniyet Müdürlüğü, 14 Ocak 1999 tarihinde İdil Savcılığı’na başvuranın anne ve babası hakkında yürütülen soruşturmanın durumu hakkında özet bilgi vermiştir. Özette, İnsan Hakları Derneği’nin 1996 yılı raporuna göre sözkonusu iki kişinin gözaltına alındıktan sonra kayboldukları belirtilmiştir. Yapılan kontrollerde bu kişilerin gözaltına alınmadığı belirlenmiştir. Emniyet Müdürlüğü bu kişilerin 3 Aralık 1996 tarihinde saat 17:30’a doğru Cizre-Silopi yolunun 16. km’sinde Keruh’ta bulunduğunu belirtmiştir. Olay yerinde 9 mm’lik bir mermi bulunmuş, cesetlerin fotoğrafları çekilmiş ve parmak izleri alınmıştır; her biri başlarına aldıkları birer kurşunla öldürülmüş, elleri sıkı sıkı bağlı ve ağızları yapışkan bantla bağlı bir şekilde bulunmuşlardır. Cesetler teşhis edilemediğinden dava dosyası savcılığa sevk edilmiştir. Diyarbakır Barosu avukatlarından O.A., 9 Kasım 1998 tarihinde cesetlerin Cizre Belediye mezarlığına defnedilmiş olabileceğini öne sürerek savcılığa başvurmuştur. Savlığın verdiği izinle mezarlar açılmış ancak cesetler bulunamamıştır. Ardından bu iki ceset ve İdil-Midyat yolunda bulunan üçüncü ceset arasında bağlantı kurulmuştur.

Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü, 24 Ağustos 1999 tarihinde Diyarbakır Savcılığı’nın 5 Mayıs 1999 tarihli talebine cevaben ceza soruşturmasının sürmekte olduğunu belirtmiştir.

Diyarbakır Savcılığı, 26 Nisan 2000 tarihinde Fa.M., MM ve bir diğer kişi olan R.Y.’nin aynı silahla öldürüldüğünü gözönünde bulundurarak Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü’ne cinayet faillerinin bulunması amacıyla soruşturmanın yürütülmesini ve her üç ayda bir soruşturmanın durumu hakkında kendisine bilgi verilmesini talep etmiştir.

Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü, 12 Mayıs 2000 tarihinde Savcılığa sözkonusu cinayet faillerinin bulunması amacıyla soruşturmanın devam etmesine ilişkin bilgi vermiştir.

Diyarbakır Savcılığı, 22 Haziran 2000 tarihinde Diyarbakır DGM Savcısına R.Y. hakkında yürütülen soruşturmanın Fa.M. ve M.M. hakkında yürütülen soruşturmaya birleştirildiği yönünde bilgi vermiştir.

Başvuranın temsilcisi 14 Nisan 2001 tarihinde S.K.’nin ifadesini almıştır. S.K. 1996 Kasım ayı sonunda M.M. ile beraber Diyarbakır hayvan pazarına gittiklerini belirtmiştir; saat 11’e doğru silahlı ve telsizi olan sivil kıyafetli iki kişinin M.M.’yi bir ifade hakkında Şehitlik Polis Karakolu’na götürmek üzere almaya geldiklerini belirtmiştir. S.K., M.M.’nin gözaltına alınıp alınmadığını öğrenmek için Şehitlik Karakolu’na gelmiştir. S.K., M.M.’nin sivil polisler tarafından götürüldüğünü söyledikten sonra kendisini karşılayan polis, S.K.’yı sivil bir polisin karşıladığı başka bir birime yönlendirmiştir. Bu polis hücreyi kontrol ettikten sonra böyle bir kişinin gözaltına alınmadığını, bu olayın istihbarat birimlerinin işi olduğunu ve kurtarmak için tanıdıkları varsa kullanılabileceğini söylemiştir. Bu olaydan sonra S.K. Olağanüstü Hal Bölge Valisi’ne, DGM Savcısı’na ve Savcılığa şikayette bulunmuştur: şikayet Fa.M. ve M.M. gözaltına alınmadığı gerekçesiyle kayıtlara geçirilmemiştir.

HUKUK AÇISINDAN

I. HÜKÜMET’İN ÖN İTİRAZI

Hükümet, iç hukuk yollarının tüketilmemesine ilişkin kabul edilemezlik itirazını öne sürmektedir.

Başvuran bu argümana itiraz etmektedir.

AİHM, kabul edilebilirlik kararında dava koşullarını gözönüne alarak, Hükümet'in itirazının, başvuranın AİHS'nin 2. maddesine göre yaptığı şikayetinin ortaya çıkardığı sorunlarla yakından ilişkisi bulunan sorunlara bağlı olduğunu gözlemlemiş olduğunu hatırlatmaktadır. Sonuç olarak AİHM, Hükümet'in itirazını esasla birleştirmeye karar vermiştir.

II. AİHS'NİN 2. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

Başvuran, anne ve babasının yaşam haklarına aykırı olan yargısız infaz kurbanı olduklarından şikayetçi olmaktadır. Başvuran, AİHS'nin 2. maddesinin ihlal edildiğini ileri sürmektedir.

Hükümet, ulusal makamların, başvuranın anne ve babasının kimliklerinin teşhis edilmesi ve cinayet faillerinin bulunması için soruşturmayı titizlikle yürüttüklerini savunmaktadır. Klasik otopsi yapılmamıştır. Zira ölüm nedeni (kurşunla) belliydi. Başvuranın kardeşi adresi bulunamadığından dolayı dinlenememiştir. Ayrıca, teröre bağlı nedenlerin yanısıra, olayların geçtiği dönemdeki hava koşulları nedeniyle, teknik olarak ilgililerin mezarlarını bulmak mümkün olmamıştır.

1. Başvuranın Anne ve Babasının Ölüm Koşulları Hakkında

AİHM, AİHS'nin 2. maddesini, AİHS'nin temel maddeleri arasında yer aldığını ve 3. madde ile birlikte Avrupa Konseyi'ni oluşturan demokratik toplumların temel değerlerinden birine yer verdiğini hatırlatmaktadır (Bkz. *Finucane-Birleşik Krallık*, n° 29178/95, §§ 67-71, AİHM 2003-VIII ve *Çakıcı-Türkiye*, n° 23657/94, § 86, AİHM 1999-IV). Bunun yanısıra, 2. maddenin sağladığı korumanın önemini kabul eden AİHM, yaşam hakkına dair şikayetleri büyük bir dikkatle inceleyerek görüş bildirmek zorundadır (Bkz. *Tekdağ-Türkiye*, n° 27699/95, § 72, 15 Ocak 2004 ve *Ekinci-Türkiye*, n° 25625/94, § 70, 18 Temmuz 2000).

AİHM delilleri değerlendirmek için, "her türlü şüphenin ötesinde" delil kriterinden faydalanmaktadır (Bkz. *İrlanda-Birleşik Krallık*, 18 Ocak 1978 tarihli karar, A serisi n° 25, s. 64-65, §§ 160-161). Ancak, böyle bir delil, bir dizi emare ya da yeterince ciddi, kesin ve birbiriyle bağdaşan çürütülmemiş karinelere dayanabilir (Bkz. *Abdurrahman Orak-Türkiye*, n° 31889/96, § 69, 14 Şubat 2002). AİHM'nin, delillerin değerlendirilmesi konusunda, ikincil bir rolü bulunmaktadır ve dava koşullarının gerektirmediği durumda olayları değerlendirmeye çağrılan ilk derece mahkemesinin görevini yerine getirmeden evvel dikkatli olmak zorundadır. (Bkz. *Tahsin Acar-Türkiye*, n° 26307/95, § 216, 8 Nisan 2004).

Halihazır durumda AİHM, değerlendirme yapması için kendisine sunulan unsurlardan, başvuranın anne ve babasının Cizre-Silopi yolunun kenarında 3 Aralık 1996 tarihinde ölü bulduklarının ortaya çıktığını belirtmektedir. Başvuranın iddialarının aksine, ne dosyadaki belgelerden ne de davaya ilişkin olaylardan, anne ve babasının Devlet görevlileri tarafından ya da yardımı ve işbirliği sayesinde öldürüldükleri sonucu çıkmaktadır.

AİHM, elinde bulunan unsurlar ışığında, başvuranın anne ve babasının Devlet görevlileri tarafından ya da işbirliği ile öldürüldüklerine dair bir sonucun, güvenilir emarelerden çok varsayım ve spekülasyondan ibaret olduğuna kanaat getirmektedir. Bu

koşullarda AİHM, her türlü şüphenin ötesinde, Savunmacı Devlet'in başvuranın anne ve babasının ölümünden sorumlu tutulamayacağını tespit etmektedir.

Sonuç itibariyle bu bağlamda AİHS'nin 2. maddesi ihlal edilmemiştir.

2. Soruşturmanın Yetersizliği Hakkında

AİHM, AİHS'nin 2. maddesinde şart koşulan yaşam hakkının korunması yükümlülüğünün, 1. madde ile Devletlere yüklenen "kendi yetki alanları içinde bulunan herkese bu Sözleşme[de] .... açıklanan hak ve özgürlükleri tanı[maları]" yükümlülüğü ile birlikte, zora başvurmanın bir kişinin ölümüne neden olması halinde etkili bir soruşturma yürütülmesini öngördüğünü ve bunu zorunlu kıldığını hatırlatır (Bkz. *Kaya-Türkiye*, 19 Şubat 1998 tarihli karar, 1998-I, s. 329, § 105 ve *McCann ve diğerleri-Birleşik Krallık*, 27 Eylül 1995 tarihli karar, A serisi n° 324, s. 49, § 161). Böyle bir soruşturma, faillerinin Devlet görevlisi ya da başkalarının olduğu iddia edildiği ve güç kullanılarak bir kimsenin ölümüne sebebiyet verildiği her durumda yapılmalıdır (Bkz. *Tahsin Acar*, § 220). Sorgulamalar özellikle derinlemesine, tarafsız olarak ve dikkatli yapılmalıdır (Bkz. Çakıcı, § 86 ve *McCann ve diğerleri*, s. 49, §§ 161-163).

AİHM, ayrıca, soruşturmanın etkinliğine ilişkin asgari kriteri karşılayan incelemenin niteliği ve derecesinin davanın koşullarına bağlı olduğunu gözönünde bulundurmaktadır. Bu koşullar ilgili olguların tümü temelinde ve soruşturma çalışmalarının uygulamadaki gerçeklerine bakılarak değerlendirilir. Ortaya çıkabilecek durumların çeşitliliğini, yalnızca soruşturmaya ilişkin işlemler listesine veya basitleştirilmiş diğer kriterlere indirgemek mümkün değildir (Bkz. *Fatma Kaçar*, § 74, *Velikova-Bulgaristan*, n° 41488/98, § 80, AİHM 2000-VI, *Tanrıkulu-Türkiye*, n° 23763/94, §§ 101-110, AİHM 1999-IV, *Kaya*, s. 325-326, §§ 89-91 ve *Güleç-Türkiye*, 27 Temmuz 1998 tarihli karar, 1998-IV, s. 1732-1733, §§ 79-81).

Ayrıca yürütülen soruşturma, sorumluların tespit edilmesi ve mümkün olduğu takdirde cezalandırılmasını sağlaması için etkili olmak zorundadır (Bkz. *Oğur-Türkiye*, n° 21594/93, § 88, AİHM 1999-III). Burada sonuçtan çok araçlarla ilgili bir yükümlülük sözkonusudur. Makamlar, olayla ilgili delillerin toplanması için makul olarak ulaşılabilir olan tedbirleri almak zorundadırlar (Bkz. *Tanrıkulu*, § 109 ve *Salman-Türkiye*, n° 21986/93, § 106, AİHM 2000-VII).

Bu bağlamda makul derecede bir ivedilik ve özen gerekliliği kendini göstermektedir. Bazı durumlarda soruşturmanın ilerlemesini engelleyecek engel ve zorlukların bulunabileceğini kabul etmek gerekir. Ancak, ölüme sebebiyet veren güce başvurma hakkında soruşturma yapmak sözkonusu olduğunda, yetkililerin acilen cevap vermesi, genel olarak eşitlik ilkesine riayet edilmesi, kamu güvenini sarsmamak ve yasadışı eylemlere müsama gösterildiği ya da suç ortaklığı yapıldığı izlenimine mahal vermemek için gerekli görülebilir (Bkz. *McKerr –Birleşik Krallık*, n° 28883/95, § 114, AİHM 2001-III).

Bu davada, AİHM, değerlendirmeye alınan delilleri gözönüne alarak, soruşturma çerçevesinde yapılan araştırmaların, sadece PKK ya da yasa dışı örgütler aleyhinde yürütüldüğünü belirtmektedir. Bu bağlamda, İdil Cumhuriyet Başsavcılığı kararları yeterince gerekçelendirilmemiştir. Zira failin suç örgütü olduğunu ileri sürmekte ancak araştırmasını derinleştirmemektedir. Başvuranın anne ve babasının ölümü konusunda yürütülecek soruşturma hakkında Diyarbakır, İdil ve Cizre Cumhuriyet Başsavcılıkları arasında yetki uyuşmazlığının bulunduğunu ortaya koymak gerekir. Daha sonra bu davada yürütülen

soruşturma R.Y. adındaki bir diğer kişi hakkında yürütülen soruşturma ile birleştirilmiştir. Dolayısıyla soruşturma işbirliği içinde ve bir merkezden yürütülmemiştir. Bu da soruşturmanın daha ağır işlemesine ve karmaşık hale gelmesine neden olduğundan dolayı, etkililiğine zarar verilmiştir. Buna ek olarak, ulusal makamlar, anne ve babasının kaçırıldığı sırada aynı yerde bulunan başvuranın kızkardeşini, başvurunun kabul edilebilir bulunmasının ardından yani olaylardan sekiz yıl sonra dinleme girişiminde bulunmuşlar, ancak bunda da başarılı olamamışlardır. Ayrıca soruşturmaya, Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı önünde hala devam edilmektedir.

AİHM, başvuranın anne ve babasının cesetlerinin teşhisinin 1998 yılının Kasım ayında, yani ölmelerinden iki yıl sonra gerçekleştirildiğini not etmektedir. O dönemde Türkiye'nin Güneydoğusu'ndaki koşullar gözönüne alındığında, ulusal makamların Cizre Belediyesi'ne konu hakkında kesin talimatlar vermelerine rağmen, ilgili belediyelerin kimlikleri teşhis edilmemiş kişilerin mezarlarının tespit edilmesi için gerekli tedbirleri almaları uygun olurdu.

Özetle AİHM, ortaya konulan eksiklikleri gözönüne alarak, ulusal makamların başvuranın anne ve babasının ölüm koşulları hakkında yürüttükleri soruşturmaların etkili olarak nitelendirilemeyeceği sonucuna varmaktadır. Dolayısıyla, Hükümet'in iç hukuk yollarının tüketilmemesine ilişkin itirazını kabul etmemek uygun olacaktır.

AİHM, buradan yola çıkarak itirazı reddetmektedir.

AİHM, AİHS'nin 2. maddesi açısından Devlet'in usule ilişkin yükümlülüklerinde eksiklikler bulunduğu sonucuna varmaktadır.

III. AİHS'NİN 3 VE 5. MADDELERİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

Başvuran AİHS'nin 3 ve 5§1, 2, 3 ve 4 maddelerinin ihlal edildiğini ileri sürmektedir.

AİHM, her türlü makul şüphenin ötesinde, Devlet görevlisinin ya da Devlet makamları adına hareket eden bir kimsenin, başvuranın anne ve babasının iddia edilen tutukluğuna ya da öldürülmesi olayına karıştıklarının ortaya konulmadığı sonucuna vardığını hatırlatmaktadır. Böylelikle AİHM, başvuranın şikayetlerinin işlevsel dayanaklardan yoksun olduğuna kanaat getirmektedir (Bkz. *O.-Türkiye*, no: 28497/95, § 138, 15 Temmuz 2004).

Dolayısıyla, AİHS'nin 3 ve 5. maddeleri ihlal edilmemiştir.

IV. AİHS'NİN 13. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

Başvuran, anne ve babasının ölüm koşulları hakkında etkili ve uygun soruşturmanın bulunmamasından şikayetçi olmakta ve güvenlik güçlerinin ceza almamasını sağlayan sistem nedeniyle etkili hukuk yolunun bulunmamasını ileri sürmektedir. Başvuran AİHS'nin 13. maddesini ileri sürmektedir.

AİHM, AİHS'nin hak ve özgürlüklere yer verdiği şekliyle, Sözleşme'nin 13. maddesinin, bu hak ve özgürlüklerden iç hukukta yararlanılmasını sağlayacak yolların varlığını güvence altına aldığı hatırlatır. Dolayısıyla Sözleşmeciler Devletler, bu hükmün kendilerine getirdiği yükümlülükler ne şekilde uydukları konusunda belli bir takdir payından yararlanma hakkına sahip olsalar da, sözkonusu hüküm, AİHS'ye dayalı "savunulabilir bir

şikayetin” içeriğinin incelenmesini ve uygun bir telafinin sunulmasını sağlayacak bir iç hukuk yolunu zorunlu kılmaktadır. AİHS’nin 13. maddesinden doğan yükümlülüğün kapsamı, başvuranın Sözleşme uyarınca yaptığı şikayetin niteliğine bağlı olarak değişmektedir. Bununla birlikte bu maddenin gerektirdiği başvuru yolu hukuken olduğu kadar pratikte de “etkili” olmalı ve özellikle bu başvuru yolunun kullanılması, Savunmacı Devlet’in yetkili mercilerinin fiilleri tarafından gerekçe gösterilmeden engellenmemelidir (Bkz. *Abdurrahman Orak*, § 97, *Kaya*, s. 329-330, § 106, *Aydın-Türkiye*, 25 Eylül 1997 tarihli karar, 1997-VI, s. 1895-1896, § 103 *Aksoy-Türkiye*, 18 Aralık 1996 tarihli karar, 1996-VI, s. 2286, § 95).

Yaşam hakkının temel teşkil eden önemi dikkate alındığında, 13. madde, uygun durumlarda tazminat ödenmesinin yanı sıra, sorumluların teşhis edilmesi ve cezalandırılmasını sağlayacak derin ve etkili soruşturmalar ile şikayetçinin soruşturma usullerine etkin bir biçimde erişebilmesini öngörmektedir (*Kaya*, adigeçen karar, s. 330-331, § 107).

AİHM, mevcut davada sunulan deliller ışığında, maktulün güvenlik güçleri tarafından öldürüldüğüne dair her türlü makul şüphenin ötesinde bir delil bulunmadığı sonucuna varmıştır. Bununla birlikte daha önceki davalarda da belirtildiği gibi bu durum, AİHS’nin 2. maddesine dayanan şikayeti “savunabilir” olmaktan çıkarmamaktadır (Bkz. *Fatma Kaçar*, § 90 ve *Boyle ve Rice-Birleşik Krallık*, 27 Nisan 1988 tarihli karar, A serisi no: 131, s. 23, § 52). esas hakkındaki AİHM’nin vardığı sonuç, yukarıda belirtilen sebeplerden dolayı savunulabilir olan sözkonusu şikayet hakkında etkili soruşturma yürütme yükümlülüğünü iptal etmemektedir.

AİHM yetkili mercilerin, başvuranın anne ve babasının öldürüldüğü koşullar hakkında etkin bir soruşturma yürütmek zorunluluğu bulunduğunu daha önce belirtmiştir. Oysa yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı, soruşturma yürütme yükümlülüğünü zorunlu kılan AİHS’nin 2. maddesinin ötesine geçen 13. maddeye uygun olarak, Savunmacı Devlet’in etkili bir ceza soruşturmasını yürüttüğü söylenemez (*Kaya*, adigeçen karar, s. 330-331, § 107).

Dolayısıyla AİHS’nin 13. maddesi ihlal edilmiştir.

V. AİHS’NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI HAKKINDA

A. Tazminat

Başvuran, kendisine gönderilen 16 Mart 2005 tarihli yazıda, AİHS’nin 41. maddesi bakımından her türlü adil tazmin talebinin esas hakkında verilen yazılı görüşlerde belirtilmesi gerektiği hükmü içeren AİHM İçtüzüğü’nün 60. maddesine dikkatinin çekilmesine rağmen, kabul edilebilirliğe ilişkin karardan sonra hiçbir adil tazmin talebinde bulunmamıştır. İlgili esas hakkındaki görüşlerini sunması için tanınan süre içinde talepte bulunmadığından dolayı, AİHM, herhangi bir ödemenin yapılmasına gerek olmadığına kanaat getirmektedir.

BU GEREKÇELERE DAYALI OLARAK AİHM, OYBİRLİĞİYLE,

1. Hükümet’in itirazını esasla birleştirmeye ve reddetmeye;
2. AİHS’nin 2. maddesinin esastan ihlal edilmediğine;

3. AİHS'nin 2. maddesinin usulden ihlal edildiğine;

4. AİHS'nin 3 ve 5. maddelerinin ihlal edilmediğine;

5. AİHS'nin 13. maddesinin ihlal edildiğine;

karar vermiştir.

İşbu karar Fransızca olarak hazırlanmış ve 10 Ocak 2006 tarihinde, İçtüzüğü'nün 77. maddesinin 2 ve 3. fıkraları uyarınca yazılı olarak tebliğ edilmiştir.